

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av kyrkolagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att kyrkolagen ändras så att samerna har ett eget lekmannaombud vid kyrkomötet. Ombudet väljs av sametinget. Dessutom föreslås en ändring i sättet att välja lekmannaombud till kyrkomötet i församlingar som hör till en fullständig

ekonomisk gemenskap.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt så att sameombudet kan väljas till kyrkomötet redan för den mandatperiod som börjar den 1 maj 2000.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

Enligt 14 § 3 mom. regeringsformen har samerna såsom urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Med stöd av 16 a § 1 mom. regeringsformen skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna respekteras. Bestämmelserna ålägger också evangelisk-lutherska kyrkan i Finland att tillåta och stödja utvecklingen av samernas eget språk och deras egen kultur. Dessutom skall enligt 51 a § regeringsformen samerna såsom ett urfolk, enligt vad som stadgas i lag, tillförsäkras kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. Målet har varit att för samerna skapa en administrativ-politisk ställning som är tryggad i grundlag och med vars hjälp de bättre än tidigare kan inverka på beredningen av och beslutsfattandet i ärenden som särskilt angår dem.

I 17 § 3 mom. Finlands grundlag, som den 1 mars 2000 träder i kraft i stället för regeringsformen, föreskrivs i sak på motsvarande sätt som för närvarande om samernas rätt till sitt språk och sin kultur. I grundlagens 22 § föreskrivs likaså om tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och i 121 § 4 mom. om samernas språkliga och kulturella autonomi.

I 3 kap. 5 § och 4 kap. 4 § kyrkolagen (1054/1993), som trädde i kraft vid ingången av 1994, bestäms att tvåspråkiga finsk-sa-

miska församlingar kan inrättas på samernas hembygdsområde och om användningen av samiska på samernas hembygdsområde. När kyrkomötet godkände den gällande kyrkolagen uppmanade det kyrkostyrelsen att följa utvecklingen av hur samiskan används i församlingarna på samernas hembygdsområde och vid behov vidta åtgärder för att trygga samiskans ställning.

I utvecklingen av den kyrkliga lagstiftning som angår samerna har samernas representation vid kyrkomötet väckt mest diskussion. Frågan behandlades 1990 på kyrkomötet. I den fortsatta beredningen nåddes dock inte sådant samförstånd mellan de olika parterna att initiativet hade kunnat genomföras. Utgångspunkten har varit att hitta en sådan lösning att samerna själva kan välja sitt ombud till kyrkomötet. Inom kyrkoförvaltningen finns inget sådant organ som skulle kunna förrätta valet.

Frågan om samernas representation vid kyrkomötet aktualiserades på nytt genom ett ombudsinitiativ på kyrkomötet 1996. I initiativet hänvisades till den tidigare i princip positiva ståndpunkt som alla parter omfattat i frågan om att få en samerepresentation vid kyrkomötet. Dessutom föreslogs att kyrkomötet skulle vidta åtgärder för en ändring av kyrkolagen så att antalet ombud vid kyrkomötet utökas med ett sameombud.

Kyrkomötet har omfattat ståndpunkten att samerna skall ha rätt till ett ombud vid kyrkomötet och detta skall inte minska de övri-

ga stiftens representation. I propositionen föreslås att ett ombud väljs redan för den mandattid för kyrkomötet som börjar den 1 maj 2000.

Under beredningen av propositionen har olika administrativa och valtekniska alternativ till val av sameombud dryftats. Man stannade för en modell där sametinget för- rättar valet av ombud. Sametinget, som har 21 medlemmar och fyra ersättare som utses genom val till sameting för fyra år i sänder, har till uppgift att sköta de ärenden som angår de finska ca 7000 samernas eget språk och deras egen kultur samt ärenden som gäller deras ställning som urfolk. Sametinget utövar dessutom beslutanderätt så som föreskrivs i sätingslagen (974/1995) eller i någon annan lag. Röstberättigad och valbar vid val till sameting är varje same oberoende av boningsort, om han eller hon före val- årets ingång har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller om han eller hon som ut- ländsk medborgare under de två år som när- mast föregår valåret har haft sin hemort i Finland. Sametinget är det organ som bäst representerar samerna på ett övergripande sätt också i valet av samernas ombud till kyrkomötet. Denna modell är också när det gäller kostnaderna fördelaktigast.

Kyrkomötet har i princip ansett att det i ett val som förrättas av sametinget vore ett bättre alternativ att bara de medlemmar i same- tingen som hör till evangelisk-lutherska kyr- kan och vid behov ersättarna kunde förrätta valet, än det alternativ att medlemmarnas rösträtt inte alls begränsas. Man kan dock inte genom kyrkolagen ingripa i sametingets sammansättning när det fattar beslut. En be- gränsning av valdeltagandet borde genom- föras genom bestämmelser som tas in i sa- metingets arbetsordning.

Det ses inte som ändamålsenligt att före- skriva kandidatuppställning för valet, efter- som samerna är utspridda inte bara i Lap- pland utan också annanstans i Finland. I en kandidatuppställning skulle ombudet och suppleanterna högst sannolikt bestämmas bara enligt uppställarnas gruppintressen. Den kandidatlista som har vunnit under sådana omständigheter skulle ta både det egentliga ombudets och suppleanternas platser. Därför är det bättre att sametinget vid valet kan göra en helhetsbedömning och inom ramen för den välja ett ombud och suppleanter. På det sättet är det möjligt att, om man så önskar, dela den totala representationen t.ex.

mellan olika delar av Lappland och det övri- ga Finland.

I ett beslut av sametinget får enligt 41 § sätingslagen sökas ändring genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen med iakt- tagande av förvaltningsprocesslagen (586/1996). Kyrkolagens bestämmelser om ändringssökande behöver således inte ändras eller kompletteras i den nu aktuella model- len.

Utän direkt anknytning till samerepresenta- tionen föreslås i propositionen också en änd- ring av 20 kap. 5 §, som gäller val av lek- mannaombud, i fråga om församlingar i full- ständig ekonomisk gemenskap. Enligt gäl- lande bestämmelse är det i sådana situatio- ner där en röstberättigad i valet av lekman- naombud är medlem både i församlingsrådet och gemensamma kyrkofullmäktige, hans suppleant i gemensamma kyrkofullmäktige som träder i hans ställe. I praktiken kan det uppstå situationer där nästan alla från en för- samling valda ledamöter i gemensamma kyr- kofullmäktige också är medlemmar i försam- lingsrådet. Därför föreslås att bestämmelsen ändras så att en suppleant som utövar för- samlingens rösträtt kommer från försam- lingsrådet.

2. Propositionens verkningar

Genom den föreslagna ändringen förbättras den i grundlagen tryggade ställningen för samerna också inom evangelisk-lutherska kyrkan. Samerna får bättre möjligheter än tidigare att inom kyrkan inverka på bered- ningen av och beslutsfattandet i angelägen- heter som särskilt angår dem.

Ändringen föranleder kyrkan kostnader på ca 20 000 mk per år. De utgörs närmast av rese- och möteskostnader för det nya same- ombudet vid kyrkomötet.

3. Beredningen av propositionen

Kyrkostyrelsen tillsatte den 11 december 1997 en kommitté för att utreda samernas representation vid kyrkomötet. Propositionen baserar sig på kommitténs betänkande. Kyr- kostyrelsen begärde utlåtande om betänkan- det av domkapitlet i Uleåborgs stift, försam- lingarna i Enontekis, Enare, Sodankylä och Utsjoki, sameprästen samt sametinget. Alla remissinstanser förordade kommitténs för- slag. Sametinget anser att den föreslagna

lösningen fungerar. Sametinget strävar efter att genom bestämmelser i sin arbetsordning säkra de frågor som ansluter sig till förberedelserna, förrättandet och fastställandet av valen, så att samernas ombud jämte suppleanter vid kyrkomötet representerar det sa-

miska folket med beaktande av nödvändiga synpunkter. Justitieministeriet meddelade att det inte hade något att uttala sig om i saken.

Utgående från kommitténs förslag har propositionen beretts vid kyrkostyrelsen och i kyrkomötets lagutskott.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslaget

20 kap. Kyrkomötet

1 §. *Sammansättning.* I 1 mom. bestäms om kyrkomötets sammansättning. Det föreslås att en ny 4 punkt, enligt vilken kyrkomötet har ett sameombud som är valt av sametinget, tas in i momentet.

Samernas representation utökar antalet medlemmar vid kyrkomötet med en lekmanamedlem och medför inte att representationen för de övriga stiftens minskar. Samefolk-mängden skall inte heller beaktas i fördelningen av platser mellan stiftens. Enligt förslaget har sameombudet således inte någon lagstadgad stiftskoppling till något stift i fråga om representationen vid kyrkomötet. Därför föreslås att 3 mom. kompletteras så att man där hänvisar till de prästerliga ombud och lekmannaombud som avses i 1 mom. 3 punkten och vars antal fördelas mellan stiftens. Det egentliga valet av sameombud regleras i den föreslagna nya 6 a §, och därtill bör en hänvisningsbestämmelse om valet av sameombud tas in i 3 §.

2 §. *Valbarhet.* Det föreslås att ett nytt 3 mom. tas in i paragrafen. Enligt det inbegriper valbarheten till sameombud förutom valbarhet i församlingen, att personen är same enligt sametingslagen och att han eller hon är lekman. Dessutom förutsätts att personen har samtyckt till att vara ombud.

3 §. *Förfarandet vid val, tidpunkten för val samt ombudets mandatperiod.* Eftersom förfarandet vid val av sameombud och valtids-punkten i den nya 6 a § föreslås bli reglerade på ett sätt som avviker från valet av de övriga ombuden, föreslås att man i 3 § tar in en hänvisningsbestämmelse om detta i ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom.

5 §. *Val av lekmannaombud.* Valet av sameombud förutsätter inte att denna paragraf ändras. Det anses dock i sammanhanget ändamålsenligt att ändra bestämmelserna om

förfarandet vid val av lekmannaombud i fråga om församlingar i fullständig ekonomisk gemenskap. Enligt gällande bestämmelse är det i sådana situationer där en röstberättigad i valet av lekmannaombud är medlem både i församlingsrådet och i gemensamma kyrkofullmäktige hans suppleant i gemensamma kyrkofullmäktige som träder i hans ställe. I praktiken kan det vara ett problem att nästan alla ombud vid gemensamma kyrkofullmäktige som valts från församlingen också är medlemmar i församlingsrådet. När medlemmarna i gemensamma kyrkofullmäktige överhuvudtaget inte har några suppleanter eller dessa är bara några få, räcker suppleanterna i gemensamma kyrkomötet inte till i församlingen för att utnyttja rösträtten i valet av ombud till kyrkomötet. När antalet röstberättigade ombud för dessa församlingar i ekonomisk gemenskap är litet, men röstkoef-ficienten stor, kan de röster som inte utnyttjas ha en betydande inverkan på valresultatet. Problemet i samband med snedvridningen av valresultaten kunde undvikas om suppleanterna i församlingsrådet i en sådan situation kunde utöva rösträtten, eftersom det på kandidatlistan för församlingsrådet vanligen ställs upp fler kandidater än på kandidatlistan för gemensamma kyrkofullmäktige, och suppleanterna skulle då räcka till.

På grund härav föreslås att bestämmelsen ändras så att en suppleant som skall utnyttja rösträtten i församlingen kommer från församlingsrådet.

6 a §. *Val av sameombud.* I denna nya paragraf föreslås att valet av sameombud förrättas av medlemmarna i sametinget. Valet förrättas utan kandidatuppställning utifrån normal administrativ beredning. Utöver det ordinarie sameombudet vid kyrkomötet väljs en första och en andra suppleant. Valet av lekmannaombud från Åland regleras på motsvarande sätt i 6 §. Eftersom det bor samer på landets hela territorium, kan man genom suppleantsystemet i någon mån försöka beakta också regionala synpunkter.

Valet av sameombud behöver inte tidsmässigt kopplas till samma valdag som valet av prästerliga ombud och lekmannaombud vid kyrkomötet, dvs. andra måndagen i februari. Sametingets nästa fyraårsperiod börjar den 1 januari 2000 och den följer även i övrigt motsvarande rytm som kyrkomötets mandatperiod. De nya medlemmarna i sametinget bör reserveras tillräckligt med tid för valet av ombud till kyrkomötet. Därför föreslås att valet av sameombud och suppleanter för detta skall förrättas före den 1 april det andra året efter församlingsvalen.

Enligt förslaget är det en särskild uppgift för sametinget att välja ett ombud just för samerna. Medlemmarna och ersättarna i sametinget kan vara personer som har rösträtt i valet av stiftens prästerliga ombud och lekmannaombud till kyrkomötet. Även ersättarna vid sametinget blir antagligen tvungna

att delta i valet. Eftersom rösträtten inte kan utnyttjas i två val, måste man separat bestämma att medlemmarna och ersättarna i sametinget inte har rösträtt i de val av prästerliga ombud och lekmannaombud som regleras i 4 och 5 §. Ersättarna för dem i valet av lekmannaombud bestäms enligt 5 § 1 mom. I valet av prästerliga ombud blir rösterna outnyttjad.

2. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst. Sametinget bör välja ett ombud före den 1 april 2000 och ombudets mandatperiod börjar den 1 maj 2000.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av kyrkolagen

På förslag av kyrkomötet och i enlighet med riksdagens beslut *ändras* i kyrkolagen av den 26 november 1993 (1054/1993) 20 kap. 1 § 1 och 4 mom. och 5 § 1 mom., dessa lagrum sådana de lyder, 1 § 1 mom. i lag 999/1995, 1 § 4 mom. i lag 677/1997 och 5 § 1 mom. i lag 987/1994, och *fogas* till 20 kap. 2 § ett nytt 3 mom., till 3 § ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., samt till kapitlet en ny 6 a § som följer:

20 kap.

Kyrkomötet

1 §

Sammansättning

Kyrkans ombud vid kyrkomötet är

1) biskoparna i stiftet eller, om biskopsämbetet är vakant eller biskopen har förhinder, en av domkapitlet inom sig utsedd ledamot,

2) fältbiskopen,

3) nittiosex valda ombud, av vilka tretiotvå är präster och sextiofyra lekmän,

4) ett sameombud valt av sametinget, samt
5) ett av statsrådet tillförordnat ombud.

Det antal prästerliga ombud och lekmannaombud som avses i 1 mom. 3 punkten fördelas mellan stiftet i förhållande till deras folkmängd, så att först fastställs det sammanlagda antal ombud som skall väljas från stiftet varefter mandaten fördelas mellan de prästerliga ombuden och lekmannaombuden. Från församlingarna på Åland utses ett lekmannaombud, och folkmängden i dessa församlingar beaktas inte då de övriga mandaten fördelas mellan stiftet. Från varje stift väljs minst två präster och fyra lekmän.

2 §

Valbarhet

 Till sameombud kan utses en sådan lekman-
 medlem i församlingen som är same
 enligt sametingslagen (974/1995), valbar till
 förtroendeuppdrag i församlingen och har
 samtyckt till att vara ombud.

3 §

*Förfarandet vid val, tidpunkten för val samt
ombudens mandatperiod*

 Om val av sameombud gäller vad som
 särskilt bestäms om detta.

5 §

Val av lekmannaombud

Röstberättigade i val av lekmannaombud
 är lekmanmedlemmarna i kyrkofullmäkti-

ge eller församlingsråden och gemensamma
 kyrkofullmäktige. Vid förhinder för en med-
 lem har suppleanten rösträtt. När samma
 person är medlem både i församlingsrådet
 och i gemensamma kyrkofullmäktige, träder
 hans suppleant i församlingsrådet i hans stäl-
 le. Varje röstberättigad får rösta på en kan-
 didat på kandidatlistan.

6 a §

Val av sameombud

Sametinget väljer sameombudet samt
 första och andra suppleant för ombudet före
 den 1 april det andra året efter församlings-
 valen.

Ledamöter och suppleanter i sametinget
 har inte rösträtt i de val som nämns i 4 och
 5 §.

 Denna lag träder i kraft den .

Åtgärder som verkställigheten av lagen
 förutsätter får vidtas innan lagen träder i
 kraft.

Helsingfors den 14 oktober 1999

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Kulturminister *Suvi Lindén*

Lag

om ändring av kyrkolagen

På förslag av kyrkomötet och i enlighet med riksdagens beslut *ändras* i kyrkolagen av den 26 november 1993 (1054/1993) 20 kap. 1 § 1 och 4 mom. och 5 § 1 mom., dessa lagrum sådana de lyder, 1 § 1 mom. i lag 999/1995, 1 § 4 mom. i lag 677/1997 och 5 § 1 mom. i lag 987/1994, och *fogas* till 20 kap. 2 § ett nytt 3 mom., till 3 § ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., samt till kapitlet en ny 6 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

Kyrkomötet

1 §

Sammansättning

Kyrkans ombud vid kyrkomötet är

1) biskoparna i stiftet eller, om biskops-
ämbetet är vakant eller biskopen har förhin-
der, en av domkapitlet inom sig utsedd leda-
mot,

2) fältbiskopen,

3) nittiosex valda ombud, av vilka trettio-
två är präster och sextiofyra lekmän, *samt*

4) ett av statsrådet tillförordnat ombud.

Antalet prästerliga ombud och lekmanna-
ombud fördelas mellan stiftet i förhållande
till dessas folkmängd, så att först fastställs
det sammanlagda antal ombud som skall
väljas från stiftet varefter mandatet fördelas
mellan de prästerliga ombuden och lekman-
naombuden. Från församlingarna på Åland
utses ett lekmannaombud, och folkmängden
i dessa församlingar lämnas obeaktad då de
övriga mandatet fördelas mellan stiftet.
Från varje stift väljs minst två präster och
fyra lekmän.

1 §

Sammansättning

Kyrkans ombud vid kyrkomötet är

1) biskoparna i stiftet eller, om biskops-
ämbetet är vakant eller biskopen har förhin-
der, en av domkapitlet inom sig utsedd leda-
mot,

2) fältbiskopen,

3) nittiosex valda ombud, av vilka tret-
tiotvå är präster och sextiofyra lekmän,

4) *ett sameombud valt av sametinget, samt*

5) ett av statsrådet tillförordnat ombud.

*Det antal prästerliga ombud och lekmanna-
ombud som avses i 1 mom. 3 punkten för-
delas mellan stiftet i förhållande till deras
folkmängd, så att först fastställs det sam-
manlagda antal ombud som skall väljas från
stiftet varefter mandatet fördelas mellan de
prästerliga ombuden och lekmannaombuden.
Från församlingarna på Åland utses ett lek-
mannaombud, och folkmängden i dessa för-
samlingar beaktas inte då de övriga manda-
tet fördelas mellan stiftet. Från varje stift
väljs minst två präster och fyra lekmän.*

2 §

Valbarhet

Till sameombud kan utses en sådan lek-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

mannamedlem i församlingen som är same enligt sametingslagen (974/1995), valbar till förtroendeuppdrag i församlingen och har samtyckt till att vara ombud.

3 §

Förfarandet vid val, tidpunkten för val samt ombudens mandatperiod

Om val av sameombud gäller vad som särskilt bestäms om detta.

5 §

Val av lekmannaombud

Röstberättigade i val av lekmannaombud är lekmannamedlemmarna i kyrkofullmäktige eller församlingsråden och gemensamma kyrkofullmäktige. Vid förhinder för en medlem har suppleanten rösträtt. När samma person är medlem både i församlingsrådet och i gemensamma kyrkofullmäktige, träder hans suppleant i gemensamma kyrkofullmäktige i hans ställe. Varje röstberättigad får rösta på en kandidat på kandidatlistan.

5 §

Val av lekmannaombud

Röstberättigade i val av lekmannaombud är lekmannamedlemmarna i kyrkofullmäktige eller församlingsråden och gemensamma kyrkofullmäktige. Vid förhinder för en medlem har suppleanten rösträtt. När samma person är medlem både i församlingsrådet och i gemensamma kyrkofullmäktige, träder hans suppleant i församlingsrådet i hans ställe. Varje röstberättigad får rösta på en kandidat på kandidatlistan.

6 a §

Val av sameombud

Sametinget väljer sameombudet samt första och andra suppleant för ombudet före den 1 april det andra året efter församlingsvalen.

Ledamöter och suppleanter i sametinget har inte rösträtt i de val som nämns i 4 och 5 §.

Denna lag träder i kraft den .
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.
